

ЧЕДОМИР ДЕНИЋ

Лазар Георгијевић, учитељ Матије Ненадовића

После два неуспела покушаја да на препад заузме Београд, Аустрија је, 9. фебруара 1788. године, ступила у рат против Турске, као савезница Русије. Дотле позивани од аустријских војних еми-сара на сарадњу против Турака — на што су их подстицали домаћи кнезови, свештенство, трговци и други виђенији људи — Срби су учествовали у оба похода аустријске војске на Београд. По избијању аустријско-турског рата дизали су устанке и припремали пут за долазак аустријске војске у Србију. Били су уверени у снагу аустријско-руског савеза и да ће се, под његовим окриљем, коначно ослободити од Турака.

Срби су се борили у фрајкорима и народним добровољачким четама, каква је била чета ваљевског кнеза Алексе Ненадовића. Ваљевски устаници су у почетку рата имали успеха и протерали су Турке са подручја Палеж—Уб—Соко—Ваљево—Чачак, али без довољно оружја, обученог командног кадра, више бораца, чвршће дисциплине и повезаности са осталим устаницима по Србији и тада без сваке помоћи од Аустрије, нису могли дуже да задрже ослобођену територију¹. Отуда је аудијенција Алексе Ненадовића код Јосифа II у манастиру Фенеку, 11/22. марта 1788. године², имала за циљ не

¹ Др Душан Пантелић, Аустријски покушаји за освојење Београда 1787. и 1788. године, Глас СКА, ХСVIII, други разред, 57, Београд, 1921, 5—87; исти, Ухођење Србије пред Кочину крајину, Глас СКА, СLIII, Београд, 1933, 105—163; исти, Кочина крајина, Београд, 1930, 5—9, 23—24; исти, Покрет у северозападној Србији и бачки епископ Јован Јовановић 1788. — 1790, Глас СКА, СXXXVIII, Београд, 1930, 147—153; Стојан Новаковић, Прилог к српској историји око 1790, Гласник СУД, књ. 3, св. XX (стара реда), Београд, 1866, 37—43; исти, Турско царство пред српски устанак 1780—1804, Београд, 1906, 9—13, 27; др Драг. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата (1788—1791. г.), Београд, 1910, 259; Милован Видаковић, Историја славено-сербског народа, IV, Београд, 1837, 170—173; Мемоари проте Матије Ненадовића (у редакцији Љубомира Ковачевића), Београд, 1893, 7—16 (Даље: Мемоари).

² Види: Викентије Ракић, Историја манастирја Фенека, Будим, 1799, 15.

просто виђење цара, како представља Матија Ненадовић у својим Мемоарима, него тражење помоћи од њега. Док је Алекса Ненадовић због тога кратко боравио у Срему, од Крагујевца и Карановца је, преко рудничке нахије, наступала турска војска од преко 6.000 војника уз пут палећи и робећи српска насеља³. Нема сумње да је та велика војска заузела Ваљево, (у недељу) 12/23. марта 1788, када су многи Срби побијени или одведени у ропство. Известан број се спасао бекством у Срем, међу њима је био и ваљевски прота Лазар Георгијевић⁴.

Георгијевић је рођен у селу Совљаку, недалеко од Уба, у угледној породици Бикића⁵. Пошто је изучио књигу, вероватно уз неког свештеника у свом крају, рукоположио га је за презвитера ваљевски митрополит Теодосије (Поповић)⁶. Не зна се када је постао прота, али га је у том звању затекао последњи аустријско-турски рат. После пада Ваљева и бекства у Срем, ступио је у службу Михаила Михаљевића, команданта српског фрајкора у Срему од његовог оснивања крајем 1787. године.

Пад Ваљева је знатно утицао да Михаљевићеви фрајкорци раније пређу из Срема у Србију. Њиховим доласком, крајем марта 1788. године, устаничке чете у северозападној Србији су потпале под Михаљевићеву (аустријску) команду⁷. Са фрајкорцима је дошао и Лазар Георгијевић. Он је у првом ваљевском батаљону (*bei dem in Vallieva gestandenen 1-ten Majors Batail [1] on*) био капелан и веома се марљиво бавио душебрижничким послом у тамошњем народу⁸.

Како су битке у почетку рата вођене са променљивим успехом у целој Србији, једно од тактичких начела аустријске команде је било да што више народа из крајева под Турском пребаци на своју територију. То јој је нарочито успевало када су Турци напредовали на бојишту. Отуда је у сремској жупанији 1788. године пописано

³ Беч, 29. маја 1792. Капетан Пстар Новаковић-Чардаклија: Атестат рудничком свештенику Стевану Станимировићу. Архив Српске академије наука и уметности у Ср. Карловцима, фонд Митрополијско-патријаршијски А, бр. 744/1792. (Даље: АСАНУК, МП А); Славко Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције Балкан—Подунавље XVIII и XIX столећа, Београд, 1969, 205.

⁴ АСАНУК, АЕМ Конзисторија (Конз.), 165/1792, стр. 7.

⁵ Мемоари, 27.

⁶ АСАНУК, Конз., 210/IX—1791.

⁷ Д. М. Павловић, Прилог историји Кочине крајине и Михаљевићевог фрајкора, по грађи из бечких архива..., Српски књижевни гласник, Београд, 1904, 140; исти, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 64—80, 143—144, 259; Мемоари, 16—17, 32—34, 248.

⁸ Карловци, 10. јануара 1791. Пуковник Михаљевић Конзисторији. (АСАНУК, Конз., 7/1791). Оригинал те представке је, омашком Михаљевићевог писара, погрешно датиран у 1790-у годину. (Види запис на њезиној полеђини, да је примљена 30. децембра 1790 (по старом), и Деловодни протокол Конзисторије, где стоји да је представка поднесена 10. јануара „сего года“. (Деловодни прот. Конз., бр. 7, од 2/13. јануара 1791). Једног каплана у Михаљевићевом фрајкору помиње Д. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 66.

1.330 избегличких породица из Србије, са покретним иметком и преко 19.000 грла стоке⁹. Највише избеглица је било из ваљевске нахије, која је те године била попрште жешћих сукоба са Турцима¹⁰.

После пораза Турака у северозападној Србији, 4. јула 1788¹¹, породица Алексе Ненадовића је још била у главном фрајкорском логору, на брду Врани код Ваљева. Под притиском нових турских снага из Босне¹², Михаљевићеви фрајкорци нису могли дуже да остану на својим положајима, него су, октобра 1788, попалили села од Јадра до Колубаре и потерали народ у Аустрију¹³. Тада је породица Алексе Ненадовића измакла у Срем, бежећи са осталим народом пред Турцима¹⁴.

С тим бегунцима је у Срем доспео и Лазар Георгијевић. Он је мислио да се стално настани у њему, па је, посредством Михаљевића, тражио своје постављење у другу упражњену парохију у Купинову. Михаљевић га је препоручио карловачком митрополиту Мојсију Путнику, као човека изузетно добрих моралних својстава и веома оданог бечком двору, што је показао ревносно подстичући народ из ваљевског краја на сеобу у Срем 1788. године и тиме стекао заслуге за сваку препоруку митрополиту¹⁵.

Лазар Георгијевић ипак није постао купиновачки парох. На предлог митрополита Путника¹⁶ и по дозволи надлежне Генералне команде, бечки епископ Јован Јовановић је, 7. јануара 1790, рукоположио купиновачког ђакона Николу Буричића за свештеника, а Путник му је истог дана уручио синђелију којом га поставља за сталног пароха у другој купиновачкој парохији¹⁷. До њезиног доста касног попуњења генерала Лаудон је освојио Београд, 8. октобра 1789, и српске избеглице су из Аустрије листом кренуле у Србију¹⁸. Тамо су пошли и поједини Срби робени у Аустрији, верујући да ће у Србији пре добити свештенички чин или какав други бољи положај¹⁹. Пошто у Аустрији положај досељених свештеника још није био начелно решен, Лазар Георгијевић се, вероватно, вратио у Србију.

⁹ С. Новаковић, Прилог к српској историји око 1790, 67.

¹⁰ Д. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 164.

¹¹ Д. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 74; Прота Матеја Ненадовић, Целокупна дела (у редакцији Владимира Ђоровића), Београд, „Народна просвета”, без год., стр. 19. прим. 1.

¹² Мемоари, 17.

¹³ Д. М. Павловић, Прилог историји Кочине крајине и Михаљевићевог фрајкора, 152; Сл. Гавриловић, нав. дело, 207.

¹⁴ Мемоари, 19.

¹⁵ Бољевци, 13. марта 1789. Пуковник Михаљевић Мојсију Путнику. АСАНУК, МП А, 174/1789; Сл. Гавриловић, нав. дело, 141, 207.

¹⁶ Карловци, 29. августа 1789. Мојсије путник Славонско-банатској генералној команди. АСАНУК, МП А, 201/1789, стр. 29.

¹⁷ Конскрипција епархији сремскија за [1]797. љето. Исто, МП А, 7/1797, стр. 4—5.

¹⁸ Сл. Гавриловић, нав. дело, 153.

¹⁹ АСАНУК, МП А, 98, 114/1790; Конз., 210/VIII—1791.

У току аустријско-турског рата (1788—1791) Георгијевић је више пута прелазео границу Србија—Срем. Последњи пут се помиње у Србији с јесени 1791. године. Тада се решавало о масовнијем пресељењу народа у Аустрију пре коначног уступања Србије Турцима, према одредби свиштовског мира. Исељавањем је руководио фелдмаршал-лајтнант гроф Валис, уз помоћ београдског митрополита Дионисија Поповића. Поповић је следио политику Валиса и против интереса српског народа, који је затим своје поверење у погледу сеобе поклонио нижем свештенству и кнезовима. У те поверенике народа је спадао и Лазар Георгијевић. Са трonoшким архимандритом Стеваном Јовановићем и са више народних првака, он је, 2. септембра 1791, у Београду потписао једну представку грофу Валису, а другу Илирској дворској канцеларији. У њима су јасно постављени захтеви српског народа у погледу права која његови исељеници треба да стекну у Аустрији.

Те године је летина у Србији изузетно добро понела, и многе пређашње избеглице су се повратиле да је уберу²⁰. Ако није јасно да ли је Георгијевић на састанак у Београд дошао из Ашање, а сигурно је отишао у њу, убрзо после подношења представке Валису и Илирској дворској канцеларији²¹.

Очекујући већи прилив досељеника из Србије до краја 1791. године, Илирска дворска канцеларија је препоручила Србима у Аустрији да их што боље приме²², као што је камералним властима наложено да им обезбеде земљу²³. Мада им је доста обећавано, у Аустрију су прешли, углавном, они људи који су у протеклом рату били на њезиној страни и страховали од турске освете. Поред Лазара Георгијевића, с њима је прешло доста свештеника, калуђера, као и београдски митрополит Дионисије Поповић.

Подстичући народ на устанак и сеобу у Аустрију, службујући у српским устаничким четама и фрајкору, или помажући борбу против Турака на неки други начин — многи од њих су имали веће или мање заслуге за Аустрију и према њима очекивали своје збрињавање на њезиној територији. Аустрија је још на Темишварском сабору 1790. године осигурала будимску епархију митрополиту Дионисију Поповићу²⁴. У њезином споразуму са митрополитом Стефаном Стратимировићем и српским епископатом у карловачкој митрополији добегли калуђери су брзо размештени по фрушкогорским и другим манастирима исте митрополије, док је решење поло-

²⁰ Сл. Гавриловић, нав. дело, 160—162.

²¹ Георгијевић, „nach geendigten Krieg aus Servien herüber siedelte“. Из представке пуковника Михаљевића Конзисторији, поднесене из Карловца 5. фебруара 1792. АСАНУК, Конз., 33/1792.

²² АСАНУК, Конз., 55/VIII—1791.

²³ Д. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 201.

²⁴ Славко Гавриловић, Никола Петровић, Темишварски сабор 1790. Нови Сад—Ср. Карловци, 1972, 554—555, 578.

жаја досељених парохијских свештеника ишло знатно спорије и са више тешкоћа²⁵, правног, политичког, економског и образовног карактера.

Према члану 34. и 35. Деклараторије од 16. јула 1779 у Аустрији су могли бити пароси само њезини поданици са одговарајућим моралним особинама и потребним образовањем, провереним пред надлежном епархијском конзисторијом²⁶. Од последњег аустријско-турског рата то је право протегнуто и на добегле свештенике из Турске, уколико су имали ратних заслуга за Аустрију, положили јој заклетву верности и били способни за обављање свештеничких дужности под новим условима на њезиној територији²⁷. Смисао тога је био, поред осталог, да се ерар растерети даљег издавања пензија добеглим свештеницима из Турске и њихово издржавање пренесе на српски народ у Аустрији.

Илирска дворска канцеларија је, 8. новембра 1791, тражила од митрополита Стратимировића попис свештеника у сремској епархији, досељених током последњег рата. Попис је требало да укаже на њихове заслуге, образовање, моралне особине, прилике под којима живе и мишљење да ли би могли успешно да обављају парохијске послове у новој средини.

По нарочитом формулару, састављеном у карловачкој Конзисторији 1. децембра 1791 свих шест протојереја из сремске епархије су доставили извештаје о пребеглим свештеницима на свом подручју. Према њима, у прва два месеца 1792. године је у карловачком протопопијату био један такав свештеник, а у земунском — осам; међу њима и Лазар Георгијевић; у митровачком — шест, шидском — шест, вуковарском — три, даљском — један, који је пре пописа био упућен у Карловце и од тада му се губи сваки траг. Без њега је у сремској епархији било тада 24 избегла свештеника, осамнаест из Србије и шест из Босне. Аустрија је само четворици од њих дала пензију. Један је имао писмено обећање да ће добити пензију, а тројица да ће добити парохије на њезиној територији. Неки су документа о свом рукоположењу и учешћу у рату погубили, или их већ предали надлежним војним властима. Лазар Георгијевић је спадао у групу оних са уредним пасошем, који му је издао Михаљевић, и документима о свом рукоположењу и учешћу у рату, али без икаквог „награжденија и пензиона” или обећања за парохију на аустријској територији.

Поменути 24 свештеника су, више или мање, знали словенски богослужбени језик, а само петорица од њих још покоји други: београдски прота Стојко Поповић — латински и делом немачки и грчки; Крста Поповић — немачки (обојица су школовани у Срему); Марко Ненадовић из Остружнице — турски; Георгије Николић из

²⁵ Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 200—215.

²⁶ Јован Радонић, Мита Костић, Српске привилегије од 1690 до 1792, Београд, 1954, 139.

²⁷ Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 205—206.

окоLINE Тузле — грчки; Григорије Јеринић из Бијељинског краја — делимично немачки језик. По оцени сремских протопрезвитера, четворица су, у целини гледано, били „вјежества худа” (два из Бијељинске, један из Београдске и један из Јагодинске околине), док је о Петру Јосифовићу из Такова земунски прота Давид Георгијевић известио да је „от почетка буквар јему потребно взјати да се учи”. Исти прота каже за Лазара Георгијевића да зна само словенски језик, али да је „довољно способан за парохију”.

Исти протојереји пишу да су, осим Лазара Георгијевића, још само шесторица досељених свештеника способни за парохе; седморица за обављање богослужења, али не и вођење парохијске администрације; тројица могу задовољити као помоћници сремских пароха; друга тројица су неспособни за парохе, а о способности преостале тројице треба да одлучи Конзисторија у Карловцима.

У то доба је било уобичајено у карловачкој митрополији да старији или болесни пароси узимају свештенике без парохија за своје помоћнике. Они су по међусобном уговору, који одобри надлежна епархијска конзисторија, делили парохијске приходе „на тал”. То није увек значило на пола, него чешће на штету помоћника, поготово откад се број свештеника без парохија повећао њиховим досељавањем из турске царевине. То је умањило изгледе за доделу парохија досељеним свештеницима и погоршало њихово материјално стање. Не рачунајући четворицу са пензијама, само се један свештеник — досељеник издржавао од капеланске службе у парохији, а тројица — од народа са којим су дошли у Срем. Од шеснаесторице преосталих, седморица помажу својим месним паросима и, попут Лазара Георгијевића, примају од њих „некују част” од прихода. Деветорица су, препуштени сами себи, запали у велику оскудицу. Према извештају вуковарског прота Игњатија Михаиловића, бивши парох из околине Београда Никола Бојић, настањен са женом и двоје деце у селу Негославцима, прво се издржавао од продаје свога „пренесенаго сиромаштва”. Откако је то распродао, „не точију прескорбно да живит, но и от глада умирајет”, и „от ниње како живјети будет — сам не знајет”²⁸.

Услед малог броја упражњених парохија у сремској епархији, слабе спреме досељених свештеника и слично, већина њих су, пре свога постављења за сталне парохе, прошли извесну припрему за то, у којој су краће или дуже времена радили као помоћници сремских пароха, или администратори упражњених парохија. Лазар Георгијевић није ни дочекао своје постављење за сталног пароха, иако

²⁸ АСАНУК, Конз. 210/1-ХIII из 1791. Не означавајући извор, оdat-ле је поједине делове објавио Димитрије Руварац: Пребегли из Србије на ову страну 1791. свештеници и калуђери, Српски Сион, Ср. Карловци, 1904, 112—114. У његовом излагању о парохијским свештеницима се уочавају ове грешке: о Лазару Георгијевићу стоји да је „из села Совљана, јагодинског предела” (стр. 113); о Марку Ненадовићу, из села Остружнице, да живи у Ашањи (стр. 114), мада је он у време тога пописа живео у Јакову (земунски протопопијат).

је имао све услове за то и међу првим досељеним свештеницима почео рад у парохији у новој средини, као помоћник пароха у Ашањи.

У аустријско-турском рату (1788—1791) избеглице из турских покрајина су нерадо ишле дубље у аустријску територију (провинцијал), већ су остајале у Војној граници и чекале повољну прилику да се врате својим кућама²⁹. За њих је Ашања, недалеко од граничне реке Саве била једно од важних стецишта, па су пристизали у њу током целог рата. Поред дотадашњих 68 кућа и 681-ог православног становника староседеоца³⁰, у Ашањи се до средине 1791. године настанило 26 породица „из турецкија страни” са 144 члана³¹, од којих је знатан број њих био из ваљевског краја³².

Постављен за ашањског пароха 4. марта 1753, Тимотије Станковић се 1785. године помиње као удови парох³³. Он је досељавање избеглица у Ашању дочекао као човек у поодмаклим годинама и самац оронулог здравља. Њему је зато све теже падало опслуживање своје увећане парохије, нарочито досељеничких породица, које су имале другачије обичаје, и из чије су се средине појавили оружани пљачкаши у Ашањи³⁴. Када се у Ашањи настанио Лазар Георгијевић, најкасније од распуштања Михаљевићевог фрајкора, у јесен 1790, до краја те године, Станковић му је сам понудио место свога помоћника у парохији. Георгијевић је прихватио Станковићеву понуду, склопио с њим уговор и, посредством пуковника Михаљевића, молио за потврду од Конзисторије у Карловцима, коју је добио 2/13. јануара 1791. године³⁵.

Убрзо затим Станковић је умро, 5/16. јануара 1792, и сутрадан сахрањен у Ашањи. До коначне одлуке Конзисторије, земунски прота је за администратора ашањске парохије поставио Лазара Георгијевића³⁶. Тада је Михаило Станисављевић молио за дозволу Кон-

²⁹ Д. М. Павловић, Србија за време последњег аустријско-турског рата, 164; Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 133—134, 147, 149, 206.

³⁰ Попис цркава, свештеника, учитеља и броја домова и становника у земунском протопопијату, (који је саставио земунски прота Давид Георгијевић). АСАНУК, Митрополијско-патријаршијски Б (МП Б), 87/1785, стр. 36. Изводе из тог опсежног акта објавио је Срета Пецињачки: Подаци из 1785. о насељима и школама Срема и Шајкашке, Зборник Матике српске за друштвене науке, св. 49, Нови Сад, 1968, 133—135.

³¹ Земун, 30. маја 1791. Земунски прота Давид Георгијевић Стратимировићу, Таблическоје показаније нињешњаго парохијалнаго состојања народа греческе неунитске цркве, како оно при концу м(ес)јаца маја сего, 1791-о года, обрјелосја. АСАНУК, Конз., 55/XI—1791, Ашања.

³² Мемоари, 25, 245.

³³ АСАНУК, МП Б, 87/1785, 36—37.

³⁴ Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 150.

³⁵ Карловци, 10. јануара 1791. Пуковник Михаљевић Конзисторији. (Исто, Конз., 7/1791). Конзисторијални одговор упућен њему 2/13. јануара 1791 — У Деловодном протоколу Конзисторије, бр. 7/1791.

³⁶ Земун, 9. јануара 1792. по старом календару. Давид Георгијевић Конзисторији. АСАНУК, Конз., 46/1792.

зисторије да може служити као свештеник³⁷, у потајној нади да би то могло бити у Ашањи³⁸, где је рођен и где је једно време учи-тељсвао³⁹. Одатле је, 1. јануара 1790. прешао у Србију, где га је рукоположио за свештеника београдски митрополит Дионисије Поповић. Служио је као парох у ваљевској околини све до краја рата и повратка у Ашању⁴⁰. Његово рукоположење је канонско. Он нема ратних заслуга за Аустрију, али са женом и петоро деце живи у родитељској кући у Ашањи, у таквој беди да „по нужди может в каквоје злочинство впасти“, што би била срамота целог српског свештенства. Закључујући свој извештај о његовој молби, земунски прота га, уз Лазара Георгијевића, предлаже за равноправног коадминистратора у Ашањи. Његово „доброје писмо“ било нарочито корисно у вођењу парохијских протокола⁴¹. Земунски прота је тиме обазриво навестио Конзисторији да је Станисављевић поузданији од Лазара Георгијевића, макар у писарским пословима.

За Лазара Георгијевића се опет заузео пуковник Михаљевић, истичући да, поред свих заслуга за Аустрију у рату, још увек живи незбринут у њој⁴². На његов подстицај, без сумње, пуковник Милутиновић из Митровице, командант војног кантона надлежног и за Ашању, препоручио је Стратимировићу за ашањског пароха Лазара Георгијевића: он је стекао заслуге у рату и честит је човек (*rechtschaffener Mann*)⁴³. После тога Стратимировић је одбацио предлог земунског прота, потврдио Лазара Георгијевића за администратора у Ашањи и предложио га цару за сталног пароха у њој⁴⁴.

Примивши ту препоруку, Илирска дворска канцеларија је тражила Стратимировићев извештај о 6 питања у вези са улогом Лазара Георгијевића у минулом рату, његовом школском спремом и

³⁷ Његову представку је Конзисторија послала земунском проти Давиду Георгијевићу на изјашњење (исто, Конз., 259/1791). Георгијевић ју је, 31. јануара 1792. по старом календару, вратио Конзисторији уз своју препоруку (исто, Конз., 47/1792), али Станисављевићеве представке нема у актима.

³⁸ Види представку Михаила Станисављевића, администратора парохије у Бешки, упућену Конзисторији из Карловца 9. јануара 1793. Исто, Конз., 17/1793.

³⁹ Он се 1785. помиње као учитељ у Ашањи. Исто, МП Б, 87/1785, 37; С. Пецињачки, нав. дело, 133.

⁴⁰ АСАНУК, Конз., 210/VIII—1791, 259/1791.

⁴¹ Земун, 31. јануара 1792. Давид Георгијевић Конзисторији. Исто, Конз., 47/1792.

⁴² Исто, Конз., 33, 46/1792.

⁴³ Милутиновићева представка од 11. фебруара 1792. Исто, Конз., 59/1792.

⁴⁴ У концепту своје представке Илирске дворској канцеларији (Карловци, 2. априла 1792) навео је да Михаило Станисављевић не би могао бити постављен за коадминистратора у Ашањи услед тога што Ашања има 65 кућа, а то је недовољно за издржавање двојице свештеника. То образложење је затим прецртао (АСАНУК, Конз., 59/1792), тако да га коначна верзија представке послате у Беч не садржи. (Архив Војводине у Ср. Карловцима, фонд Илирске дворске канцеларије, кутија 1419, бр. 88/1792. Даље: АВК, ИДК).

моралним особинама, да би видела испуњава ли услове из члана 34 и 35 Деклараторије о постављењу сталних српских пароха⁴⁵. Питања о Лазару Георгијевићу са одговорима земунског проте гласе:

1-во: При каквом случају он из турског предјела сјемо пришел?

На 1-виј вопрос отвјетствујет, да Турци на Ваљево силним војинством наишли, марта 12-о [1] 788-о љета, и многе људе изсјекли и у робство отвели. В том случају и он једва спасја и у Цесарију прибјега с другими.

2-ро: Колико времја здје, в Сирмији, находитсја?

Се уже четвертоје љето.

3-то: Јест ли јурамент вјерности код политическога надлежательства положила н гдје?

Јурамент код надлежательства политическога нигдје не положила.

4-то: Јест ли и от кого јему с[вја]шченодјејствовати дозвољено?

С[вја]шченодјејствовати јему дозвољено от ч[е]стњејшаго Архиеп[и]ск[о]по-митрополитскога дијецезалнаго конзисторијума.

5-то: Какова штудија и вјежества, равње ж јазике знајет?

Никакових наук и вјежества, ниже какове језике знајет.

6-то: Каковиј моралниј карактер и мисли имјејет?

Мирен, тих и добр видитсја⁴⁶.

Све званичне карактеристике приказују Лазара Георгијевића као човека примерног држања и у рату и у миру. Он је нарочито близак са пуковником Михаљевићем, повучен је, скромног образовања, али истакнути представник свога народа у последњем аустриј-

⁴⁵ Ту одлуку је Илирска дворска канцеларија донела 17. априла 1792 (АВК, ИДК, к. 1419, бр. 88/1792) и о томе известила Стратимировића декретом, који је примљен у Карловцима 26. априла. (АСАНУК, Конз., 165/1792, стр. 1). Задужен од Конзисторије да пошаље извештај о постављеним питањима (исто, стр. 3), земунски проте је удовољио томе са знатним закашњењем, 21. јуна, после ургенције Илирске дворске канцеларије, 15. јуна (АВК, ИДК, к. 1434, бр. 296/1792), и после строге опомене од стране Конзисторије, 14/25. јуна. (АСАНУК, Конз., 257/1792).

⁴⁶ Земун, 21. јуна 1792. Други одговор Давида Георгијевића Конзисторији на постављених 6 питања (исто, Конз., 165/1792, стр. 7). Ту наводи да је први одговор послао на време и да није крив што он није уручен Конзисторији.

ско-турском рату, марљив и способан за парохијску службу на подручју Аустрије. Полазећи од тога и сагласности Славонско-сремске генералне команде, Стратимировић је именовано Георгијевића за сталног пароха у Ашањи. Одмах затим Георгијевић је умро у њој⁴⁷, 11. јануара 1793. године⁴⁸ (31. децембра 1792. по старом календару) „и ту у мјесту погребен“⁴⁹.

Говорећи о осам досељених свештеника из Србије у свом протопопијату, земунски прота Давид Георгијевић, саопштава, 10. јануара 1792, да су то све „доволно стари“ људи. Пошто у познатим изворима није наведено када је рођен или рукоположен, или у којој је години живота умро, за Лазара Георгијевића се засад може само неодређено рећи да је дошао у Аустрију и умро у Ашањи у поодмаклим годинама, а о његовим породичним приликама — ни толико.

Нешто одређеније представе се стичу о њему као Станковићевом помоћнику у Ашањи, затим администратору те парохије.

Поводом конзисторијалног налога сремским протојерејима, 1. децембра 1791. по старом, да приликом пописа досељених свештеника предложе како би се неспособни за парохе у новој средини и они без „доволно вјежества“ могли поучити и оспособити, земунски прота је одговорио да би их требало постављати за помоћнике сремских пароха. Тако би, приучавајући се уз њих, истовремено зарађивали за своје издржавање. Он је дао и упутства шта би требало да раде такви помоћници: „...сами по себе, без парохова знанија, ничто не совершајут и о всјацјем том јављајут“ и тек што парох допусти, оно помоћник има да ради⁵⁰

Тај предлог је настао на основу стварних односа између пароха и његових помоћника у тадашњој карловачкој митрополији. Он указује на сву зависност Лазара Георгијевића од ашањског пароха Тимотија Станковића, мада му није постао помоћник због своје

⁴⁷ Карловци, 22. јануара 1793. Стратимировић Славонско-сремској генералној команди. АСАНУК, Конз., 14/1793.

⁴⁸ Петроварадин, 23. јануара 1793. Фелдмаршал-лајтнант Женејн (Geneupe) Стратимировићу. Исто, Конз., 22/1793.

⁴⁹ Земун, 6/17. јануара 1793. Давид Георгијевић Стратимировићу и Конзисторији (уједно): Извештај о смрти проте Лазара Георгијевића, поднесен на основу представке о том лајтнанта от Вареш (из Ашање). Давид Георгијевић саопштава такође да је за привременог администратора у Ашањи поставио добановачког пароха Василија Бојића (АСАНУК, Конз., 14/1793). — Уверен да је због Лазара Георгијевића неправедно био потиснут из свог родног места на администрирање у Бешку, Михаило Станисављевић је с ниподоштавањем писао о Лазару Георгијевићу, као и „неком“ протопрезвитеру из Турске, постављеном за пароха у Ашањи, због кога је морао „от своје куће, с 5-т деце“, да иде у Бешку, „гдје верло оскудно живот свој проводи“. (Станисављевићева представка Стратимировићу, 9. јануара 1793. из Карловаца. Исто, Конз., 17/1793). На основу те молбе, Стратимировић га је предложио за сталног пароха у Ашањи (Конз., 14/1793), што је Генерална команда потврдила 20. марта 1793. (Конз., 76/1793).

⁵⁰ Исто, Конз., 210/VII—1791.

неспособности за самостално обављање парохијске службе. О Станковићу је Давид Георгијевић званично писао да је човек „непохвалнији в нравах”⁵¹, па је та зависност морала бити још тежа, а нарочито се истицала у материјалног погледу. Станковић је имао једну сесију и живео у својој кући крај ашањске цркве⁵². Његови годишњи приходи су (1790. године?) износили 49 форинти⁵³. По обавезама из уговора пред Конзисторијом, од тога је давао Георгијевићу само „некују част”⁵⁴. Стога су Георгијевићеви приходи као помоћника били толико оскудни да је пуковник Михаљевић истицао, преувеличавајући, како за Аустрију заслужни Георгијевић живи у Ашањи без хлеба (Brodloss)⁵⁵.

За војног капелана у Михаљевићевом фрајкору били су одређени годишњи приходи од 89 форинти⁵⁶. Није јасно да ли је Георгијевић примао толико као капелан у фрајкору, али се тој суми у Ашањи приближио тек после Станковићеве смрти, када је, као администратор, имао штоларне приходе 60 форинти и 20 крајцара⁵⁷. После многих лутања у рату, он се тада колико-толико материјално осигурао у Ашањи. Поред забране повратка досељеним свештеницима, који су положили заклетву верности Аустрији⁵⁸, страха од турске освете и слично — то је био један од разлога што касније, с осталим повратницима, није отишао у Србију.

Од укупно 96 породица са 825 људи средином 1791. године у Ашањи је до краја те године остало само 76 породица са 495 људи⁵⁹. Умањење породица у Ашањи помиње и Димитрије Руварац, не на-

⁵¹ Исто, МП Б, 87/1785, стр. 37.

⁵² „Der Pfarrer wohnt in seinem eigenem Hause, wo die Pfar(r)-kirche ist”. Земун, 23. септембра 1791. Давид Георгијевић, *Specifische Beschreibung der gesam(m)ten in meinem Semliner Protopresbyterat befindliche Pfarre und Filialkirchen*. АСАНУК, Конз., 126/VII—1791. Види: МП Б, 87/1785, стр. 37.

⁵³ Земун, 20. јуна 1791. Давид Георгијевић Стратимировићу, Приходи годишњи, или от сесиона, или готовога приложенија, или от уреждане штоле, или от кудагод припадајушчи (исто, Конз., 55/X—1791 Ашања). С таквим приходима Ашања је спадала у сиромашније сремске парохије у XVIII и XIX веку. Почетком XX века је процењена као парохија пете, претпоследње класе. (Мата Косовац, Српска православна митрополија карловачка по подацима од 1905. год., Карловци, 1910, 248).

⁵⁴ АСАНУК, Конз., 210/VII, VIII—1791.

⁵⁵ Исто, Конз., 33/1792.

⁵⁶ Д. М. Павловић, Прилог историји Кочине крајине и Михаљевићевог фрајкора, 116.

⁵⁷ Попис кућа, годишњих прихода свештеника и слично који је Давид Георгијевић саставио за земунски протопопијат и послао га Конзисторији 28. јануара 1792. (АСАНУК, Конз., 258/VII—1792, Ашања) код Димитрија Руварца (Српска митрополија карловачка око половине XVIII века, Ср. Карловци, 1902, 68) стоји да су тада парохови приходи били 60 форинти.

⁵⁸ Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 215.

⁵⁹ АСАНУК, Конз., 258/VII—1791, Ашања.

водећи разлоге за то⁶⁰. Уколико нису помрле од епидемије болести⁶¹, за коју се мислило да је куга⁶², од глади, зиме и слично⁶³, знатна већина досељеничких породица се вратила из Ашање својим кућама. То је била једна од последица слома аустријске политике на Балкану и опште амнестије турским поданицима који су помагали непријатељску страну у рату, дате на Порти на основу прве тачке уговора о миру у Свиштову 4. августа 1791. године⁶⁴.

Аустријско-турски рат (1788—1791) је одушевио већину Срба на почетку, као што их је разочарао на крају, када су пропале њихове наде на ослобођење од Турака уз помоћ Аустрије. „Боље би нам било у нашој земљи бистру воду пити, нежели овамо кафу с млеком и с шећером варити”, писао је из Срема у Србију тронешки архимандрит Стеван Јовановић са истомишљеницима, одвраћајући народ од сеобе у Аустрију⁶⁵. Он се одрекао њезине пензије и, 10. октобра 1791, из манастира Гргетег побегло у Србију. Огорчен на Аустрију због ниподоштавајућег чина распуштања српског фрајкора и препуштања Србије Турској, Алекса Ненадовић је са још четворицом кнезова из ваљевске околине међу првима похитао у Србију после амнестије⁶⁶. Сина Матију је оставио у Ашањи (код рођака?), не желећи да га прекида у учењу које не би могао успешно да настави у Србији, опустошеној и попаљеној током протеклог рата.

Алекса Ненадовић је у свом сину Матији од малих ногу развијао љубав према књизи. Матија се сећа да му је отац дао „сребрен прстенчић и потписао моје име, да се ја што боље учим”, и упутио га на учење своме суседу у Бранковини, попу Станоју. Ту је из једног „врлетног буквара” (Теофана Прокоповича)⁶⁷ савладао слова, срицање слогова и речи, указивање на црквене празнике из месецослова, започео часослов, али га је у томе омео рат. Ипак је

⁶⁰ Димитрије Руварац, Статистички подаци архидијецезе сремско карловачке из година 1774, 1798, 1808, 1819, 1833, 1910, Споменик СКА, LXII, други разред, 51, Земун, 1925, 79.

⁶¹ Мемоари, 25.

⁶² Види: АСАНУК, МП А, 19/1789.

⁶³ Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 146, 147, 160.

⁶⁴ *Traité de paix entre sa Majesté royale apostolique et la sublime Porte Ottomane fait à Sistow le 4. Août 1791.* A. Vienne, chez Joseph noble de Kurzbeck, imp. et libr. de la Cour (1791), Art. I, pag. 7—8. Текст свиштовског уговора о миру на славеносербском језику: Сербскија новини, бр. 48, Беч, 28. августа 1791.

⁶⁵ Ст. Новаковић, Прилог к српској историји око 1790, 60.

⁶⁶ Др Душан Пантелић, Београдски пашалук после свиштовског мира 1791—1794, Београд, 1927, 67; Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 164, 293—296.

⁶⁷ Живојин Ђорђевић, Васпитање у Срба, Београд, 1958, 21.

могао да чита, мада неразговорно. Преласком у Срем своје учење је наставио у школи у Ашањи⁶⁸, код учитеља Михаила Станисављевића⁶⁹.

Пошто је Станисављевић изгубио поверење у Ненадовићевој породици, кнез Алекса је преместио Матију у Купиново и поверио га седамедесетогодишњем Игњатију Сабову, који је тада подучавао Ђаке у својој кући⁷⁰. Од шесторице Ђака са којима је Матија Ненадовић учио код Сабова⁷¹, сигурно је било највише синова породица из Србије, настањених у Купинову⁷² или у Бени⁷³. После извесног времена Ненадовић је код Сабова научио разговорно да чита из неких књига, које не именује, па се онда вратио у Ашању. У њој је наставио учење код новог учитеља, за кога каже да је био добар⁷⁴. Према начину учења у тадашњим српским основним школама у Аустрији, вероватно је и даље вежбао читање и писање, за-

⁶⁸ Мемоари, 254, 23—24.

⁶⁹ Без обзира на недостатак изричитих сведочанстава, нема разлога за сумњу да Станисављевић, за све време од 1785. до свог одласка у Србију 1. јануара 1790 (Види прим. 39—40) није био учитељ у Ашањи, и да Матија Ненадовић није код њега започео учити књигу по свом доласку у Ашању крајем 1788. године.

⁷⁰ Мемоари, 25—27. Није искључено да је Игњат Сабов, у ствари, Игњатије Јовановић, који се 1785. помиње као учитељ у словенској основној школи у Купинову. (АСАНУК, МП Б, 87/1785, стр. 37; С. Пецињачки, нав. дело, 134). Следећи напомену Матије Ненадовића да је Игњат Сабов „био отац попа Николе из Купинова” (Мемоари, 26), ја сам трагао по актима за попом Николом Јовановићем или Игњатовићем, али сам у Купинову нашао само попа Николу Ђуричића (Gyuricsics, Ђурничич), који постављен за купиновачког пароха 1790 (в. прим. 17) Он је 1797. имао 32 године, ожењен, отац три сина и једне кћери, „худих, нравов, лицемерног житија”, стални посетилац кафане, али „в звању же и должности способен”, зналац немачког и словенског језика (Конскрипција епархији сремскија за (1)797. љето. АСАНУК, МП А, 7/1797, стр. 4—5).

⁷¹ Мемоари, 25.

⁷² По извештају пуковника Милутиновића, 14. априла 1792. из Митровице, у Купинову је било 142 староседелачке куће и 38 досељеничких породица. (АСАНУК, Конз., 151/1792, стр. 2). Упореди: Д. Руварац, Статистички подаци, 79.

⁷³ Насеље на истоименој пустари, између Купинова, Обрежа и Ашање, основано од досељеничких породица из Србије, које су имале по десет и више чланова. Први пут се помиње као насеље у лето 1789 (Сл. Гавриловић, Прилог историји трговине и миграције, 149, 203—204). Насупрот Давиду Георгијевићу, који наводи да је у Бени била 161 породица из Србије (Његов допис митрополиту Путнику, 9. јула 1789, из Земуна. АСАНУК, МП А, 201/1789, стр. 31), у допису Мојсија Путника, 29. августа 1789. из Карловаца (исто, стр. 29), и мајора Милутиновића, 8. октобра и.г. из Митровице (исто, стр. 24), помиње се само 116 породица у Бени. Биће да је прота Георгијевић инверзијом бројки саопштио да је била 161 породица, као што је и свој извештај о том погрешно датирао у 1779-у (исто, стр. 32), уместо у 1789-у годину.

⁷⁴ Мемоари, 25, 27. Матија Ненадовић треба да је наставио школовање у Ашањи убрзо после одласка учитеља Михаила Станисављевића из ње у Србију 1. јануара 1790 (види прим. 40) и доласка новог учитеља на његово место.

тим понешто рачуна, словенске граматике и моралних поука, типа Фелбигеровог Ручводства к честности и правости, једне од најчешће издаваних школских књига код Срба у XVIII веку.

Изгледа да то учење није дуго трајало у Ашањи: Матија Ненадовић је дотле добио основно образовање као већина српских бака у Аустрији, а његов отац је желео да му се син што пре врати у Бранковину и постане свештеник.

Алекса Ненадовић је премештао сина од једног до другог учитеља у Срему, бирајући их према добром гласу. Утолико је оправданије Боровићево питање зашто га није послао у Карловце, центар српског црквеног живота⁷⁵. На то нема директног одговора, али је могућно издвојити вероватне разлоге. Алекса Ненадовић је 1791. године напустио Карловце, зарекавши се да ће отићи у Србију и свима рећи да Аустрији и Немцима више не треба веровати, јер су их они предали Турцима као и њихове дедове у претходним ратовима. Без таквог осећања српско-аустријских односа млади Стратимировић и његово придворно свештенство су узорно обављали своје поданичке дужности према бечком двору. Богословија у Карловцима још није била отворена, а на челу карловачке гимназије, основане 1791, стајао је странац Јоханес Грос као директор. Све је то повећавало сумње Алексе Ненадовића у те људе и њихову средину уопште (коју је оставио првом приликом, а његова жена није хтела у њу после слома Србије 1813), па им стога није поверио васпитање и образовање свога сина. Надаље, не желећи да га издваја из круга рођака и људи из његовог краја, преосталих у Ашањи, он је припрему свога сина за свештеника у Србији поверио Лазару Георгијевићу, једном од најпознатијих протојереја из ње, свом добром познанику пре и у току рата 1788—1791.

Матија Ненадовић само узгредно помиње Лазара Георгијевића и своје учење код њега. Одсуство његових основних карактеристика као учитеља — усамљен је случај у Ненадовићевом приповедању о свом бачком животу. Уопштеном констатацијом да је код Георгијевића „изучио црквено пјеније и проче богословске науке”⁷⁶, Ненадовић читав образовни процес своди само на његов крајњи резултат. Зато се из Мемоара не види ни шта би требало подразумевати под изученим богословским наукама, а камоли неке друге одређеније представе, као што је дужина трајања тога учења, његова садржина, начин и услови рада, плаћање учитељу итд.

Матијину ћутљивост у том погледу и краткоћу описа његовог учења у Србији некритички је допунио Љубомир Павловић. На основу казивања синова бака докмирске школе с почетка XX века, Павловић пише да је та школа радила у манастиру Докмиру (ваљевска околина) једва осам година, до краја седме или почетка осме деценије XVIII века. Многи њезини бацаи су прелазили у Срем и

⁷⁵ Прота Матеј Ненадовић, Целокупна дела, Предговор VI. Ђоровића IX—X.

⁷⁶ Мемоари, 34, 245, 27.

настављали школовање код сремских учитеља, или код проте Лазара Георгијевића у Ашањи. Тај образовни пут, од манастира Докмира до Лазара Георгијевића у Ашањи прошао је и Матија Ненадовић⁷⁷.

Да је Матија Ненадовић био ђак иједне школе у Србији, он не би могао да заборави тако важну чињеницу, нити би пропустио да је истакне у својим **Мемоарима**, или честим разговорима, у којима је волео да прича о догађајима из свога живота⁷⁸. Знатно пре Павловића, Матијин син и први издавач његових **Мемоара**, Љубомир Ненадовић, понегде је у примедбама допуњавао свога оца, по његовим заосталим белешкама и причањима, слушаним од њега или људи који су га познавали. Милићевић је распитивањем код савременика Матије Ненадовића дошао до извесних података из његовог живота, и саопштио само оно што је „могао као поуздано дознати“⁷⁹. Поред тога, ни један ни други, ни остали биографи послених, осим Љубомира Павловића, не знају да је Матија Ненадовић био ђак икакве школе у Србији. Сам Матија Ненадовић истиче да у његовом детињству (рођен око 1777) „у Србији нигде ни гласа ни трага од школа није било“⁸⁰. С тим се слаже Вук Караџић и запажања Јована Рајића, митрополита Стратимировића и сремских протојереја, који су необразованост знатног броја свештеника досељених из Србије и Босне у Срем, доводили у везу са тамошњим недостатком школа⁸¹. Према изложеном, Матија Ненадовић није био ђак докмирске нити иједне друге редовне школе у Србији, ни пре ни после аустријско-турског рата 1788—1791.

Не доводећи то ни у какву узрочну везу са поменутиим ратом, Павловић износи да је, поред Матије Ненадовића, било више ђака из Тамнаве који су учили школу код Лазара Георгијевића у Ашањи, и да је она била „најбоља школа“ (...) у Срему за Тамнавце“. Њезини ђаци су учили рачун и, осим црквених, тада и касније читали световне књиге, у првом реду Доситеја Обрадовића⁸². С обзиром на несталност свога места боравка између 1788. и 1791, Ла-

⁷⁷ Љубомир Павловић, Једна заборављена школа. Српски књижевни гласник књ. XXII, Београд, 1909, 357—359, 362—363. О мало познатом манастиру Докмиру види: Јоаким Вујић, Путешествије по Србији II, Београд, 1902, 65—66; др Владимир Р. Петковић, Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа, Београд, 1950, 104.

⁷⁸ Мемоари Проте Матије Ненадовића (у редакцији Љубомира П. Ненадовића), Београд, 1867, 381.

⁷⁹ М. Ђ. Милићевић, Синђелија коју је дао митрополит ужички и ваљевски Јоаким 1793. године попу Матеју Алексићу из Бранковине, доцније проти Матеју А. Ненадовићу, Гласник СУД, 3/XX, Београд, 1866, 133.

⁸⁰ Мемоари, 24.

⁸¹ Вук Стеф. Караџић, Српски рјечник. Треће (државно) издање, исправљено и умножено, Београд, 1898, 570б, школа; АСАНУК, Конз., 210/1791; Јован Рајић, Историја катихизма православних Србаља у цесарским државама, Панчево, „Браће Јовановића“, б.г., стр. 15—19; види: Живојин С. Ђорђевић, Историја школа у Србији 1700—1850. Београд, 1935, 16.

⁸² Љ. Павловић, нав. дело, 359. Тај одељак је прештампао др Боривоје Маринковић, Доситеј у говору и твору, Београд, 1961, 99.

зар Георгијевић је само неколико година непрекидно живео у Ашањи. Мада није искључено да је тада, поред Матије Ненадовића, подучавао још понеког бака из Србије, али у тако кратком времену, првенствено обузет парохијским пословима од којих се издржавао, није могао сам да створи онако значајну школу у Ашањи како је представља Љубомир Павловић.

Георгијевић је прошао многа искушења у последњем аустријско-турском рату и сеобама и деловао на разне начине у развијенијој средини после 1788. године. Тиме је обогатио како своје животном искуство, тако и своје образовање. Поред осталог, то је сигурно његову припрему Матије Ненадовића за свештеника учинило садржајнијом и лишило је онолико ружних појава у односима бак-поп, бак-калуђер у Србији крајем XVIII века⁸³.

За време учења код Лазара Георгијевића, Матија Ненадовић је долазио у ашањску цркву Светих арханђела, саграђену од дрвета око 1755. године, када је Ашања имала само 18 кућа⁸⁴. У доба Ненадовићевог баковања у Ашањи она је била малена и трошна до те мере да је тада из основе требало зидати нову, већу и од тврдог материјала⁸⁵. Ненадовић је у дрвеној црквици Светих арханђела присуствовао богослужењима и помагао пароху Тимотију Станковићу и Лазару Георгијевићу на разне начине. Прво је то могло бити припремање и одлагање одежди са црквењаком, одржавање жара у кадионици, а касније читање и певање појединих текстова за певницом или амвоном. Уместо Тимотија Станковића, углавном се Лазар Георгијевић, као његов помоћник, кретао по парохији службеним послом. Он је сигурно водио Ненадовића по староседелачким кућама и досељеничким стаништима у Ашањи, кад се прикупљао парохијски бир и обављали верски обреди у породичном кругу, свећење водице, опело итд. Тако је Ненадовић био присутан у разним животним приликама народа и учио на више места, у цркви, Георгијевићевом стану, по парохији.

Он је уз Георгијевића могао да се упути у тематику и начин службеног и приватног општења са верницима, у вођење парохијске администрације, изналажење дневних и празничних служби и одговарајућим црквеним књигама, да савлада читање јеванђеља, апостола, псалма, певање најпознатијих обредних песама и обављање појединих литургијских радњи.

Та „чтенија“ и „пјенија“, праћена одговарајућим симболичним покретима, саставни су део опсежног и сложеног догматско-моралног учења православне цркве. У тумачењу и осмишљавању њихове важности, довођењем у зависност вечне судбине верника од њиховог правилног поимања и примене у животу — Георгијевић је само понешто могао да каже своме ученику. Најпознатији српски

⁸³ Мемоари, 24; В. Карацић, Српски рјечник, 5706—571а, школа.

⁸⁴ Д. Руварац, Српска митрополија карловачка око половине XVIII века, 21, 41.

⁸⁵ *Specifische Beschreibung*. (Види прим. 52).

богослов тога доба Јован Рајић, у својим разговорима са досељеним свештеницима из Србије и других турских провинција, установио је да они „нису упућени у богопознању и хришћанском благодарењу”, него „прилежно слушају сујеверја и бабије басне и скаске, и верују да је тако”⁸⁶. Нема знакова да се Лазар Георгијевић у том погледу нарочито издвајао од њих. Отуда су и његова тумачења догматско-моралног учења цркве сигурно била сведена на поуке из његовог животног искуства, црквене праксе, декалога и разних облика усмених творевина српске патријархалне заједнице — два најпознатија морална кодекса у тадашњој Србији.

Говорећи о свом повратку из Ашање у Бранковину 1793. године, Матија Ненадовић не помиње смрт Лазара Георгијевића, него за њега каже да је „заостао у Срему”⁸⁷. То значи да је Ненадовић пре његове смрти напустио Ашању и да је, од краја 1788. до пред крај 1792. године, завршио своје ђаковање у Срему код четворице учитеља. Најдуже је учио код последњег, Лазара Георгијевића, нешто око две године с малим прекидом, изазваним Георгијевићевим одласком у Србију 1791.

Сигурно на основу сведочанства које му је Георгијевић на крају издао (сас духовним свидјетелством, писмом свидјетелствовајему да јест достојин бити на степен свјашченства), ваљевско-ужички митрополит Јоаким га је рукоположио за свештеника. Синђелијом од 6. јуна 1793 поставио га је за пароха у селима крај Бранковине, Забрадици, Јасеници и Попучкама, и одредио му да служи у цркви у Бранковини, „сас прочими свјашченици”⁸⁸. Њих је у Бранковини тада било четворица осим Ненадовића, поред осталих и његов први учитељ — поп Станоје⁸⁹.

Матија Ненадовић је практичне радње у обављању свештеничке дужности утврдио код својих старијих супароха у Бранковини — попа Станоја и попа Николе из Кршне Главе. У опхођењу са парохијанима управљао се, умногоме, према саветима свога оца. Тако је развијао и дограђивао оно што је, због краткоће времена и других околности, само донекле научио код Лазара Георгијевића. Као што је Алекса Ненадовић завео ред у својој кнежевини по угледу на суседну Војну границу, тако је Матија Ненадовић завео ред у цркви по угледу на организацију народно-црквеног живота у сремским општинама. Мушкарци и жене су раздвојени у цркви на две стране. Пазило се да верници не ометају обред у цркви, нити гурањем ред у целивању икона. Парохијани су пописани у посебне протоколе. Вођено је рачуна да се редовно исповедају и причешћују, а за њихову децу је уведена катихизација.

Укидајући дотадашњи спонтани живот и понашање народа у цркви, Матија Ненадовић је заводио ред у духу хладног аустриј-

⁸⁶ Ј. Рајић, нав. дело, 15—16.

⁸⁷ Мемоари, 27.

⁸⁸ М. Ђ. Милићевић, нав. дело, 132—133.

⁸⁹ Мемоари, 29, 32; Прота Матеј Ненадовић, Целокупна дела, 335.

ског практицизма. У томе су му помагали његов отац и супароси. Његовим примером су ускоро пошли свештеници и народ из непосредног суседства, и из Бранковине те новине пренели у своју средину. Њихово увођење у један део северозападне Србије, значајно за међусобне односе Срба у Аустрији и Турској крајем XVIII века, остао је највећи успех у пастирској служби Матије Ненадовића. Веће успехе у томе није показао, јер свештеничку службу није толико схватио као живот подређен распростирању духовних дарова цркве верницима, колико као једно од малог броја „госпостава” у ондашњој Србији⁹⁰.

Избијањем устанка у њој 1804. године и умножавањем световних звања и потреба, Матија Ненадовић је, остајући у свештеничком чину, сасвим занемарио свештеничку службу, а предао се политичком и књижевном раду.

Са својим учитељем Лазаром Георгијевићем, кога је наследио у ваљевској протопопији 1793. године⁹¹, он спада у онај низ српских свештеника, формираних у духу народне родољубиве традиције, који су припреме свога народа за бољи живот после смрти, с мање или више доследности и успеха, подредили његовој борби за прелазак из турског ропства у слободу.

⁹⁰ Мемоари, 24, 28—32, 308—309.

⁹¹ Мемоари, 27; М. Ђ. Милићевић, нав. дело, 134.